

זו שירה וזה כוחה!

התלמוד שואל: "איזו היא עבודה שבשמחה ובטוב לבב?" ועונה: "הוי אומר: זוהי שירה" (בבלי ערכין יא, ע"א).

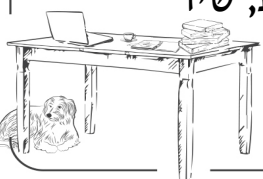
מעולם לא למדתי ספרדית באופן מסודר אבל את הצליל של השפה ואת המבטא הקופצני שלה אני אוהבת. מאז פגשתי את בן זוגי (הארגנטיני במקורו), לימוד הספרדית נהיה להכרח כי הוריו אינם מבינים אנגלית או עברית. המורים שלי לספרדית (מלבד בן זוגי), מורים של ממש, היו השירים. כל המבנים הדקדוקיים הבסיסיים והטיית הפעלים, וכך גם אוצר המילים הראשוני שלי, את כל אלה למדתי משירים בספרדית ששמעתי ושיננתי. ב-Gracias a la vida (תודה על החיים) לימדה אותי מרסדס סוסה להתבטא בלשון עבר, ובשירי הטנגו הלוהטים שלו לימד אותי קרלוס גרדל ביטויים חיוניים בספרדית ארגנטינית.

יש משהו בשירה שמאפשר למידה ועומק מסוג אחר, למידה שאינה נקנית במאמץ אינטלקטואלי אלא נספגת בטבעיות ובנועם. השירה מלמדת ומעבירה ידע ומידע מתוך נועם ושמחה. השירה יכולה להיות מזור וצורי לרגשות מרים ולהיכנס ללב כואב ולרפאו לא פחות מהסברים וטיעונים לוגיים הבנויים לתלפיות. מחקרים מאשרים את סגולותיה המרפאות של השירה ושל המוזיקה בכלל, בין היתר ללוקים במחלת האלצהיימר. "בְּמָה לְהִמְתִּיק יָמִים", שואל נתן זך, ועונה "אם לא בְּשִׁירִים".!

עבודה שבשמחה ובטוב לבב

אני שייכת לדור של תלמידים ותלמידות שנאלצו ללמוד על-פה פרקי תנ"ך. היטב התלוננו על חוסר הטעם שבדבר אבל בדיעבד ברור לי שמאמצי השינון היו כדאיים. חברותיי ואני נהגנו לצרף לפרקים אלה מנגינות, וכך הלימוד של אותם פרקי התנ"ך נהיה לא רק נעים יותר אלא גם קל יותר. ומעבר לנועם הלימוד, המנגינות שהצמדנו לטקסטים עוררו את המוזיקליות הטמונה בהם. לעתים צר לי שילדי לא התבקשו לשנן על-פה פסקאות נבחרות.

התורה נקראת בטעמים מיוחדים וכך גם פרקי הנביאים שקוראים כהפטרות, וגם למגילות טעמים משלהן, טעם שמח למגילת אסתר, עצוב לאיכה וחגיגי לרות, שיר

השירים וקהלת. הקריאה בטעמים נועדה גם לסייע בזיכרון הטקסט, וכך גם מסורות לזכור משניות ותהלים בנעימה. כשקוראים בכתבי הקודש בטעמים הם הופכים לשירה הנכנסת ללב בדרכים מיוחדות.

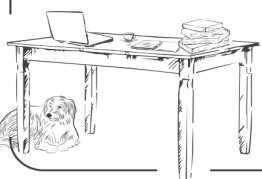
לכל שבת יש שם, כל שבת נקראת על שם הפטרתה ויש שבתות שיש להם שם מיוחד. השבת שלנו היא אחת מהן. היא נקראת "שבת שירה". שמה ניתן לה משתי שירות גדולות שנקראות בה ואולי אפשר לצרף את טו בשבט שתמיד חל בסמוך ואת שירת העשבים שבו.

הראשונה היא שירת הים. מכל אירועי הפרשה המפעימים, דווקא שירת הים העניקה את השם לשבת מיוחדת זו. מדרש מעניין מסביר את הייחוד של שירת הים, שירת ההלל שנאמרה אחרי הצלתם של בני ישראל מצבא פרעה הדולק אחריהם:

מיום שברא הקדוש ברוך הוא את העולם ועד שעמדו ישראל על הים, לא מצינו [=מצאנו] אדם שאמר שירה להקב"ה אלא ישראל.
ברא אדם הראשון, ולא אמר שירה.
הציל אברהם מכבשן האש ומן המלכים, ולא אמר שירה.
וכן יצחק מן המאכלת, ולא אמר שירה.
וכן יעקב מן המלאך ומן עשו ומן אנשי שכם, ולא אמר שירה.
כיון [=כאשר] שבאו ישראל לים ונקרע להם, מיד אמרו שירה לפני הקדוש ברוך הוא, שנאמר:
"אֶזְיִיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות רבה בשלח, כג).

לפי המדרש הזה בני ישראל היו הראשונים שאמרו שירה לפני האל. לא אדם הראשון ואף לא שלושת האבות או ארבע האמהות שרו לבוראם כשניצלו מסכנות קשות. היו אלה בני ישראל, העבדים שיצאו לחופשי, שהגיבו כאחד (לפי המדרש הזה) לנס שנעשה להם, ו"מיד אמרו שירה". השירה הספונטנית והציבורית הזאת קראה בשם לאותה שבת שבה קוראים את פרשת בשלח ובה שירת הים.

השירה השנייה הנאמרת בשבת שירה לקוחה מההפטרה, והיא שירת דבורה הנביאה בעקבות הניצחון שהובילה על צבא סיסרא. כמו משה ומרים בשירת הים, שרה דבורה בשירה לאלוהי ישראל: "שָׁמְעוּ מְלָכִים הָאֲזִינוּ רִזְנִים אָנְכִי לֵה' אָנְכִי אֲשִׁירָה אֲזַמֵּר לֵה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" (שופטים ה, ג). גם שיר זה הוא שיר ניצחון, רווחה ואמונה. לשירה הכוח לפתוח שערים שטקסט כתוב ונקרא כפרוזה אינו יכול לבוא בהם. השירה נכנסת היישר אל הלב ללא כל מעצורי ההיגיון והשכל. שירת דבורה מדגימה זאת מצוין. סיפור ניצחון דבורה וברק על צבא סיסרא מופיע בלשון סיפורית בפרק ד' בשופטים, ומיד אחריו, בפרק ה', מתוארים אותם אירועים אבל בלשון שירית,

ולשון זו מקנה לטקסט אופי אחר, חגיגי ונשגב יותר. 30 מילים יחידאיות יש בשני הפרקים האלה בשופטים.

אצל האשכנזים קוראים את שני הפרקים, אצל הספרדים רק את השירה ואצל התימנים את השירה אבל מתחילים בשני הפסוקים האחרונים של הפרק בפרוזה. כך מצאתי בפירוש חמדת ימים על התורה, של רבי שלום שבזי, שהופק לאחרונה וחברנו שמעון יהב ידו לו רב במלאכה.

שתי השירות בשבת שירה – שירת הים הנאמרת בפרשה ושירת דבורה הנאמרת בהפטרה – קשורות בנשים, כמה נשים? [6]. היו שסברו שאת רוב השירות המקראיות חיברו נשים. לענייננו חשוב הדבר במיוחד, מפני שכיום יש הסבורים ששמיעת קולה של אישה שרה הוא מעשה לא צנוע, ויש אף המנסים למנוע מנשים לשיר בציבור. האוסרים על שירת נשים מתבססים על פרשנות קיצונית המוציאה מהקשרה את דברי האמורא שמואל: "קול באשה ערווה" (ברכות כד, ע"א), שנאמרו בהקשר של התנאים שבהם אין לקרוא קריאת שמע, שכן קריאה זו דורשת ריכוז וכוונה. אבל כאמור לקדמונינו לא הייתה בעיה עם שירת נשים.

נשים שרות

כשנשים אורתודוקסיות ישראליות הקימו בשנת 1998 פורום נשים דתיות, הן קראו לו "קולך". בשם שלהן חבוייה הקריאה של האהוב לאהובה בשיר השירים: "הַיּוֹשֵׁבֶת בְּגַנְיִים, חֲבֵרִים מְקֻשְׁבִּים לְקוֹלֶךָ, הַשְּׁמִיעֵנִי!" (שיר השירים ח, יג). ומי ייתן שתמיד נמשיך להשמיע קולנו, ובטוב.

¹ נתן זך, כל החלב והדבש, עם עובד (תשנ"ה), עמ' 5.

